

Jeanette E. Dahl, Vibeke Jakobsen og Ruth Emerek:

Indvandrere & arbejdsmarkedet

INDEA-projektet, Aalborg Universitet, Institut for Samfundsudvikling og planlægning, 1998, (samlet pris, 4 rapporter: 450 kr.).

- *Indvandrere & arbejdsmarkedet I: definition og operationaliseringer - erhvervsmønstre, beskæftigelse og arbejdsløshed (197 s.) ISBN 87-90215-88-5, 150 kr.*
- *Indvandrere & arbejdsmarkedet II: marginalisering og operationalisering (223 s.) ISBN 87-90215-90-7, 200 kr.*
- *Indvandrere & arbejdsmarkedet III: det nordjyske arbejdsmarked (101 s.) ISBN 87-90215-92-3, 100 kr.*
- *Indvandrere & arbejdsmarkedet (opsamlende rapport) (76 s.) ISBN 87-90215-96-6, 75 kr.*

INDEA – projektet, ”Indvandrere & arbejdsmarkedet” har som hovedformål ”at give et større og mere differentieret kendskab til indvandreres og flygtninges tilknytning til det danske arbejdsmarked”. Fra projektet er udgivet tre rapporter på i alt 523 sider (inklusive en masse tabeller) plus en mindre rapport, der samler hovedresultaterne og konklusionerne. Eneste anke af mere teknisk art: Det er mange sider at holde styr på, og den opsamlende rapport kunne have været lidt mere læsevenlig ved at indeholde et indeks og mere læselige figurer (eksempelvis ved hjælp af farver). Desuden kunne det have fremgået tydeligere i indledningen, at rapporten ikke redegør for den vigtige oplysning om hvor længe, de omtalte indvandrere har opholdt sig i Danmark.

”Indvandrerne” bliver i medierne ofte omtalt som en samlende kategori, der, alt efter hvad man vil bevise, inkluderer eller ej de ca. 25% af dem, der kommer fra Vesteuropa, og inkluderer eller ej alle personer med udenlandsk statsborgerskab og/eller alle personer af udenlandsk oprindelse. Desuden har indvandrerspørgsmålet tendens til at være mytedannende i kraft af dets følelsesmæssige appel, og derfor må et forsøg på at differentiere billedet ved hjælp af statistikker hilses velkommen. På den anden side kan statistikker ikke forventes at bringe fyldestgørende svar, hvad forfatterne selv gør opmærksom på, idet de i indledningen anviser en efter min mening frugtbar måde at læse rapporten på: ”Gennem registerbaserede undersøgelser opstår der som regel mindst lige så mange nye spørgsmål som der besvares. Det må dog inden for et område, hvor der er flere myter end facts, absolut betragtes som en fordel, at en del af myterne aflives, og andre bliver til nye spørgsmål”.

Her kan man tilføje, at det også er en fordel, at en del myter bekræftes. For desværre må man sige, at selv om nogle delresultater kan virke overraskende, er der ikke så mange myter, der bliver aflivet, når man holder sig til hovedresultaterne: Navnlige hvis man fratrækker den ca. ¼ del indvandrere med vesteuropæisk oprindelse, er de mest slående (og nedslående) resultater ikke uventet: Der er flest arbejdsløse blandt indvandrere, de fylder mest i bunden af arbejdshierarkiet, og marginaliseringen kan ikke siges at være et overgangsfænomen, da den reproduceres over generationer.

De tre delrapporter kan læses selvstændigt og bliver omtalt separat:

Definition og tværnsnitsundersøgelse af indvandrernes tilknytning til arbejdsmarkedet

Den første rapport indleder med at redegøre for afgrænsningen af begrebet ”indvandrer”, der følger Danmarks Statistiks nyere kategorisering (1991): ”Indvandrer” er en person med fødested i udlandet, medmindre mindst en af forældrene er dansk statsborger og født i Danmark. Personer født i Danmark er ”efterkommere”, hvis begge forældre er indvandrere. Kategoriseringen giver ikke mulighed for at skelne mellem flygtninge og andre indvandrere, og der skelnes heller ikke i rapporten mellem indvandrere og efterkommere, idet efterkommere i den erhvervsaktive alder, 16-66 år, udgjorde en relativ lille gruppe på tværnsnitsundersøgelsens tidspunkt, 1991. For eksempel udgjorde de kun 2% af den største indvandrergruppe, tyrkerne. Andelen af efterkommere er dog under hastig stigning, og som rettelig påpeget af forfatterne, vil det være væsentligt at undersøge denne gruppe særskilt i fremtidige, lignende undersøgelser. Forfatterne argumenterer overbevisende for, at den således definerede kategori ”indvandrere” er mere anvendelig end kategorien ”udenlandske statsborgere”, idet der er ret store forskelle mellem de to kategorier, til trods for et relativt stort personsammenfald: her er det første område, hvor rapporten måske kan medvirke til myte-aflivning, og i hvert fald til begrebsafklaring. Indvandrergruppen har en højere erhvervsaktivitet og lavere arbejdsløshed end gruppen af udenlandske statsborgere, og den samme forskel gør sig gældende *inden for* kategorien indvandrere, til fordel for den tredjedel, der er dansk statsborgere. Der kan dog ikke udledes derfra, at dansk statsborgerskab i sig selv fremmer integrationen på arbejdsmarkedet, idet der ofte er indvandrere fra de oprindelseslande, der generelt er bedst integreret, der har en stor andel af danske statsborgere. Det kan også være et tegn på, at integrationen forbedres med tiden, idet man skal have opholdt sig i landet i syv år for at opnå dansk statsborgerskab.

Resten af 1. rapport, ”Erhvervsmønstre, beskæftigelse og arbejdsløshed.”, beskriver situationen på et givent tidspunkt (1991) sammenlignet med hele den danske arbejdskraft; men inddragelsen af nyere undersøgelser tyder på, at 1991-undersøgelsen udviser ret stabile og derfor stadig gyldige mønstre. Samlet set har indvandrerne en lavere

erhvervsfrekvens end den samlede befolkning, og de er betydeligt mere berørt af ledighed. De er overrepræsenteret i de mest usikre stillinger som ikke-faglærte. Men der er så store forskelle på oprindelseslandene, at det kan være omsonst at beskrive dem som én samlet gruppe. Navnlig indvandrere fra de vesteuropæiske nabolande har et beskæftigelsesmønster, der ligner den samlede befolkning, de er endda overrepræsenterede i overordnede funktionærstillinger, og er i lidt mindre grad berørt af ledighed. Der er dog også store forskelle mellem de største ikke-europæiske oprindelseslande. Indvandrere fra Tyrkiet har således de alvorligste beskæftigelsesproblemer med den absolut højeste ledighedsprocent – for tyrkiske kvinder var den på 53% (det må endda betragtes som et minimumstal, idet aktivering /jobtræning tæller med som beskæftigelse, og idet det formodes, at kategorien ”uden for arbejdsstyrken” indeholder skjult arbejdsløshed). Det er alarmerende tal, ikke bare fordi tyrkere udgør den største indvandrergruppe, men også og måske især fordi de kommer fra et ”traditionelt gæstarbejderland”, så man ikke kan forklare deres position som en slags start-vanskeligheder, som man i nogen grad kan med de nyere indvandrere/flygtninge fra Vietnam, Iran og Libanon. Når der samtidig kan påvises, at de unge indvandrere generelt ikke klarer sig bedre og endda har en højere ledighed, må hovedkonklusionen være, at problemet, som udtrykt af forfatterne, ikke vil ”løses af sig selv”, men kræver en særlig indsats både uddannelsesmæssigt og vedr. rekruttering.

Marginalisering og integration

Her følger man *udviklingen* i arbejdsmarkedstilknytning i årene 1980-1993 for de enkelte indvandrere fra 14 lande. Som ved 1. rapport indleder forfatterne med meget præcist og klart at definere de anvendte begreber. Marginalisering defineres som en *proces*, en bevægelse fra en position med stærk til en position med svagere arbejdsmarkedstilknytning, og integration som den omvendte bevægelse - med ydre og indre periferi som mellempositioner. Rapporten bibringer et hav af oplysninger, ikke alene om udviklingen i fordelingen på positioner og om omfang af og hastighed for henholdsvis marginalisering og integration, men også om betydningen af andre faktorer end oprindelseslandet, navnlig arbejdsstilling, erhverv, køn, hjemmeboende børn, alder, erhvervs erfaring, dansk uddannelse, dansk partner (her betragtet som indikator på netværk) og dansk statsborgerskab (her betragtet som indikator på dansk sprogkundskab). Resultatet bliver et meget nuanceret billede, som redegør for en tiltrængt differentiering ikke alene *imellem* grupper af indvandrere med forskellige oprindelse, men også *inden for* disse grupper. Billedet er meget broget for nogle grupper, heriblandt de ”nye indvandrere”, mens nogle af de mønstre, som blev afdækket i 1. rapport, bestyrkes her, blandt andet den stærke og konstante arbejdsmarkedstilknytning hos indvandrerne fra de europæiske nabolande, der kontrasterer med den negative udvikling i de fleste andre grupper. Billedet er – igen – særligt iøjnefaldende for indvandrere fra Tyrkiet, der sammen med dem fra Pakistan i løbet af perioden får en svagere tilknytning til arbejdsmarkedet, med en faldende erhvervsfrekvens, en lille og stærkt faldende kerne og en stærkt stigende marginalgruppe. De andre faktorer spiller alle en rolle i forskellig grad, tydeligst ved ”erhvervs erfaring” (hvorimod effekten af en dansk uddannelse og dansk sprogkundskaber er mindre klar end man - jeg - kunne forvente) og griber ind i hinanden, men ”alt andet lige”, dvs. hvis man abstraherer fra forskellene i sammensætning på alder, køn, uddannelse osv., er der en sammenhæng mellem graden af integration/marginalisering og oprindelsesland.

Det nordjyske arbejdsmarked

I denne sidste rapport anvendes samme metode som i delrapport II til at analysere situationen i Nordjylland. Der konkluderes, at det er stort set de samme faktorer, der har betydning for integration/marginalisering her som i hele landet. Men tendensen er, at nogle indvandrergrupper integreres hurtigere, hvilket delvis kan skyldes gruppernes specifikke sammensætning (for eksempel uddannelsesniveaue), delvis det nordjyske arbejdsmarkeds sammensætning og efterspørgsel.

Generel vurdering

Man kan udlede af de 3 rapporter, at integrationen ikke kommer af sig selv og kræver en ”flerstrengt strategi”. Blandt forfatterens anvisninger vil jeg især fremhæve nødvendigheden af at skabe flere rekrutteringskanaler som supplement til netværksrekruttering: ”*Indvandrernes beskæftigelsesproblemer kan ikke løses alene ved hjælp af etniske virksomheder, da de næppe kan opsluge alle indvandrere. Spørgsmålet er også, om det er hensigtsmæssigt med en segmentering på etnicitet på det danske arbejdsmarked. Indvandrergruppen vil i givet fald være meget følsom over for forandringer i erhvervsstrukturen*” (III: 19-20). For egen regning vil jeg også tilføje, at der er gode grunde til at undersøge virkningen (eller rettere sagt den tilsyneladende manglende virkning) af aktiveringer og jobtilbud. Det lader til, at de tyrkiske kvinder, der udgør den meste udsatte gruppe, springer ud og ind af disse tilbud, uden at deres marginalisering aftager: Hvordan kan man bedre sikre, at de får en kompetence og en erhvervs erfaring, der for alvor ”tæller” på arbejdsmarkedet?

De anviste strategier, der retter sig mod indvandrerne, er mere velkendte: forbedring af uddannelse og af sprogkundskaber. Men de har erfaringsmæssigt en vis tendens til at ende i ”blaming the victim” (kunne man ikke være lidt kreativ og spørge, om man ikke skulle begynde med at arbejde for anerkendelse af de uddannelser, de har i bagagen hjemmefra, og som end ikke er fundet værd at blive registreret i statistikkerne?). Undersøgelsen viser netop, at det er

faktorer, som ikke er så entydigt afgørende som "erhvervs erfaring". I den henseende er det betryggende, at forfatterne eksplicit gør opmærksom på de faktorer, som rapporten ikke redegør for, men som *også* har betydning for indvandrernes integration: Arbejdsmarkedets rekrutteringsformer, strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet, og den i andre undersøgelser påviste diskrimination ved jobsøgning (af forfatterne eufemistisk kaldt "arbejdsgivernes eventuelle modvilje").

Det gør ikke så meget at dataene fra rapporten allerede ved udgivelsen har nogle år på bagen. For det første er nogle af tendenserne så vedvarende, at man ikke kan forvente en brat ændring; for det andet kan metoden danne grundlag for lignende, fremtidige undersøgelser: Rapporten frembringer en meget nyttig begrebsafklaring, og en meget brugbar metode til at måle marginalisering/integration. Bare man husker *hver gang* at gøre opmærksom på, at udbudssiden kun er det halve af historien, så man ikke fristes til at forklare den manglende integration alene med indvandrernes baggrund!

Anmeldt af *Fabienne Knudsen*, etnograf, forskningsmedarbejder ved Søfartsmedicinsk Institut, Esbjerg